

Specifičnosti pedagoško-animatorskog rada u Tiflološkom muzeju Jugoslavije, tekst je pismeni rad za stručni ispit za zvanje kustosa

Zoran Vukelić
Tiflološki muzej Jugoslavije,
Zagreb

Primljeno: 25. 5. 1987.

Tiflološki muzej Jugoslavije je ustanova koja se bavi cjelokupnom tiflološkom problematikom, odnosno problemima koji su u bilo kojem pogledu vezani uz slijepe, njihovo obrazovanje, odgoj i rad, uz njihov život. Sabirajući iskustva iz prošlosti i sadašnjosti, Muzej pridonosi unapređivanju obrazovanja i rada slijepih te poboljšanju njihova života uopće. Zbog toga je značajna općejugoslavenska socijalna, znanstvena i kulturna ustanova.

Postanak Tiflološkog muzeja je u nas, uostalom kao i sličnih ustanova u svijetu, usko povezan uz pojavu organizacijskog obrazovanja za slijepe. Prvi jugoslavenski tiflopedagog Vinko Bek je potkraj prošlog stoljeća, još prije nego što je uspio otvoriti prvi zavod za slijepu djecu, shvatio nužnost prezentiranja problema slijepih javnosti. Iskorištio je radi toga **Jubilarnu izložbu Hrvatsko-slavonskog gospodarškog društva** održanu 1891. godine u Zagrebu. To je bila, nedvojbeno, najznačajnija privredna i kulturno-znanstvena manifestacija u to doba u Hrvatskoj. Na njoj je Bek u »sljepačkom odijelu« izložio ručne radove slijepih, razne časopise i knjige o sljepoći i zavodima za slijepe, zatim časopise i djela za slijepe, kao i učila koja su u to doba upotrebljavana u specijalnim školama u svijetu. Uz to je Bek doveo i svog prvog slijepog učenika koji bi umješnošću u čitanju i pokazanim znanjem redovno iznenadio prisutne posjetioce.

Iako doslovce »sajamski«, takav Bekov istup u javnosti bio je apsolutno opravdan. Cilj mu je bilo srušiti predodžbu o »bespomoćnom slijepcu«, predodžbu koja je tada vladala, i uvjeriti društvo u nužnost financijske pomoći, kako bi mogao ostvariti osnovni preduvjet za socijalizaciju slijepih – otvoriti Zavod za slijepu djecu. Upornošću i neumornim propagandno-animatorskim radom Bek je četiri godine kasnije, ujesen 1895. godine, uspio u Zagrebu otvoriti »Zemaljski zavod za slijepu djecu«. U potpunosti zauzet pedagoškim radom i sukobljen s nizom problema vezanih uz – tada – pionirsko doba tiflo-pedagogije na našem tlu, ipak ne zanemaruje animatorski dio posla i u sklopu Zavoda formira muzej sa ciljem da nam – kako je sam rekao –

Suradnja učenika u Tiflološkom muzeju Jugoslavije u Zagrebu

predoči potpunu sliku o radu na polju oko uzgoja slijepaca, oko promicanja njihovih interesa. Propagandu koju je do tada vršio uz pomoć izložbi s tiflološkom tematikom uspio je i dalje nastaviti, pa i proširiti uz pomoć ekspozata koje je sakupio u tek formiranom muzeju.

Značajna nadopuna u propagiranju vlastitih ideja, uz izložbe, bili su od samog početka i članci koje je redovito objavljivao u dnevnom tisku i specijaliziranim časopisima. Manje-više stalna prisutnost na stranicama štampe govori također o svjesnosti Beka koliko je važna prisutnost u javnosti za ostvarivanje svake ideje. Dakle, s jedne strane muzej i izložbe s tiflološkom tematikom, a s druge strane tisak, bili su Bekovo propagandno-animatorsko oružje. Nakon njegove smrti, u metežu nesigurnih vremena pred drugi svjetski rat, Tiflološki muzej u Zagrebu se gasi, a praksa prezentiranja tiflo-materijala u javnosti se gubi.

Po oslobođenju, stvaranjem novih društvenih odnosa i stavljanjem čovjeka u prvi plan, problemu slijepih posvećuje se znatno više pažnje nego ranije. Otvaraju se novi zavodi za slijepe, tiskare, zaštitne radionice, a formira se i Savez slijepih Jugoslavije koji 1953. godine otvara Tiflološki muzej, ali sada kao samostalnu ustanovu, ne više u sklopu Zavoda za slijepu djecu kao što je bio u prošlosti. I dok je potkraj prošlog stoljeća muzej formiran prvenstveno s idejom da prikupljenim materijalom ukaže na opravdanost školovanja slijepih i na taj način za njih osigura

sredstva, novi, Tiflološki muzej Jugoslavije kao osnovu svog djelovanja više nije morao imati takvu tezu jer pitanje opravdanosti obrazovanja slijepih više nije bilo nimalo sporno.

Danas Muzej djeluje u namjenski sagrađenom prostoru, a o gradi uz administrativno osoblje brinu četiri stručna lica. Jedan od njih je kustos pedagoško-animatorski. Iako se njegov posao u osnovi ne razlikuje od posla koji obavljaju njegovi kolege u drugim muzejima – on je spona između ustanove i javnosti – ipak su metode ostvarivanja tog zadatka različite.

U nizu poslova koje stručnjaci Muzeja obavljaju na pedagoško-animatorskom planu ima, kako je i prije napomenuto, mnogo zajedničkog s istim poslovima u drugim muzejima. U ovom tekstu nisu razmatrani svi vidovi tog inače složenog rada, već samo oni koji predstavljaju specifikum Tiflološkog muzeja. Da bi se dobio uvid upravo u te osobitosti, prikazani su neki osnovni momenti u radu, kroz grupe poslova vezanih uz stalni postav, povremene izložbe, predavanja, tribine i akcije, vezu s javnošću putem medija.

Stalni postav

Sama činjenica da Tiflološki muzej Jugoslavije, uz osobe koje normalno vide, posjećuje također i veliki broj onih kojima je uskraćena mogućnost vizualnog doživljavanja, nalaže da stalni postav bude tako koncipiran da pruži informaciju i jednima i drugima, ali tako da jedna od spomenutih kategorija ne bude zakinuta nauštrb druge. Znača-

jan dio uloge u održavanju te ravnoteže nosi pedagog-animator, koji u vrijeme organiziranih posjeta određuje relevantnost pojedinih činjenica za određenu kategoriju i na taj način prezentira građu.

Muzej u okviru svoje zbirke posjeduje predmete koji se gotovo nigdje ne mogu vidjeti ovako prikupljeni. Budući da svi predmeti ne mogu iz tehničkih razloga biti izloženi, gotovo redovito se izlazi u susret zainteresiranima (organizirani posjeti škola, fakulteta ili stručnih ustanova) te im se omogućuje da vide i više od izloženog.

Slijepim posjetiocima pridaje se posebna pažnja, bilo da dolaze u grupi ili pojedinačno. Osim poznavanja osnovnih principa u komuniciranju sa slijepima itekako je važno znati pravilno im prezentirati sadržaj Muzeja. Sam postav je arhitektonski riješen tako da omogućuje što slobodnije kretanje, a ekspanati su tako postavljeni da ih je lako dohvatiti i dotaknuti. Radi toga su, gdje god je to bilo moguće, izabrani za izložke manji predmeti, jer je upoznavanje slijepih sa njima mnogo lakše nego s većim predmetima. Za razliku od videćih, slijepim osobama nije uputno odjednom prezentirati sve što je izloženo, već ih se upućuje da Muzej posjete u više navrata, budući da upoznavanje novih predmeta opipom iziskuje popriličan psihički napor.

Povremene izložbe

Povremene izložbe koje Muzej organizira održavaju se u za to namjenski uređenom prostoru. Prilikom posta-

vljanja izložbi vodi se briga o slijepim posjetiocima, pa su stoga postamenti s izlošcima smješteni tako da im se može prići sa svih strana. Njihova visina omogućuje lako stupanje u kontakt s predmetom. Ako je ponekad izloženo više predmeta nego što je uputno i ovdje se, kao i u stalnom postavu, preporučuje slijepima da izložbu posjete u više navrata.

Sve izložbe popraćene su katalogizima na crnom (običnom) tisku, a u novije vrijeme tiska se i katalog na Brailleovom pismu – pismu slijepih. Natpisi uz izložene predmete također su na oba pisma. Iskustvo i provedena istraživanja pokazala su da takva oprema izložbe u potpunosti zadovoljava slijepe posjetioce s obzirom na dugogodišnju praksu u tom poslu, Muzej se je vrlo rado odazvao pozivu za suradnju koji mu je uputio jedan zagrebački izložbeni prostor, koji je jednu izuzetnu izložbu htio približiti i slijepima. Prenesena iskustva dala su pozitivne rezultate.

Osim izložbi kojima se javnosti prezentira materijal iz fundusa, velika pažnja pridaje se likovnim izlozbama. Za njih je karakteristično da su autori koji izlažu slijepi ili pak videći, a izložena djela su tako odabrana ili čak namjenski stvarana, da slijepima omogućuje što potpuniji umjetnički doživljaj.

Slijepi autori su ljudi zaokupljeni svakodnevnim poslovima, pa ih je nužno animirati i poticati na stvaralaštvo. Videći, mahom akademski umjetnici, vrlo rado se odazivaju na poziv da izlažu u Muzeju. Takva izložba za njih je

stanovit izazov (kako postići da se djelo doživi bez pomoći vizualnog), ali potrebno je uputiti ih u osnovne principe komunikacije slijepih – umjetničko djelo, uz još niz tehničkih detalja, primjerice dimenzije i odabir materijala za radove.

Predavanja, tribine, akcije

Predavanja su još jedan od vidova aktivnosti Tiflološkog muzeja Jugoslavije. S didaktičkog i propagandnog stanovišta ona su gotovo idealno sredstvo za izvršno upoznavanje javnosti s tiflološkom problematikom. Na taj način se bitno utječe na proces integracije slijepih.

U okviru tribina koje Muzej organizira, u principu se raspravlja o nekim suštinskim pitanjima tiflološke tematike. Zahvaljujući sudjelovanju stručnjaka iz raznih znanstvenih disciplina kao i samih slijepih, na takvim skupovima često dolazi do novih saznanja koja mogu biti konkretni pokretači novih akcija. Muzej je više puta u tome bio karika koja je povezivala riječ s djelom.

U široku djelatnost Muzeja ubrojene su i posebne akcije. Najčešće su njihovi akteri učenici Centra za obrazovanje slijepe djece, s kojima se razvija dugogodišnja suradnja. Kako je teško uopćeno govoriti o ovom vidu djelatnosti, možda je najbolje navesti kao primjer jednu od uspješnih akcija realiziranu u bliskoj prošlosti. Nakon posjeta izložbi male plastike Želimira Janeša koja je bila postavljena u izložbenom prostoru Muzeja, slijepim učenicima je omogućeno da smjesta, pod nadzorom samog umjetnika, modeliraju u glini. Njihovi su radovi odljeveni u gipsu i zatim izloženi, a danas obogaćuju fondus Muzeja. Upravo navedeni primjer ukazuje na specifičnost pedagoško-animatorskog rada u Tiflološkom muzeju Jugoslavije i važnost koja se tom radu pridaje.

Veza s javnošću putem medija

Osim neposrednog kontakta s javnošću u samom Muzeju, nezaobilazna je i ona druga veza – putem medija. Naravno da nam je želja da smo što više prisutni u štampi, na radiju i televiziji i u tom pogledu neprestano se djeluje. Time se Tiflološki muzej Jugoslavije vjerojatno ne razlikuje od ostalih muzeja. Međutim, osim konvencionalnih sredstava, Muzej koristi još i dodatne načine izlaženja u javnost. Tu ponajprije mislim na komunikaciju sa slijepim dijelom populacije, koje može iskoristiti samo dio konvencionalnih medija, dok su joj primjerice štampa u crnom tisku ili televizija nažalost nedostupni. Velika važnost pridaje se radiju, jer je on za slijepe najprikladniji medij. U specijal-

Iz stalnog postava Tiflološkog muzeja Jugoslavije u Zagrebu

nim emisijama za slijepe građane, koje se emitiraju na Radio-Sljemenu, dio je posvećen Muzeju. U tom bloku obavještavaju se slušaoci o radu, aktualnim zbivanjima i planovima Muzeja.

Slijepi su k tome, povezani s Muzejem također i putem zvučnog časopisa tiskanog na Brailleovom pismu. Tiskani i zvučni časopis (časopis snimljen na kazeti) izdaje Savez slijepih i slabovidnih Hrvatske, a Muzej je redovito zastupljen svojim prilozima. Takva suradnja pokazala se vrlo efikasnom, jer je na taj način najlakše animirati slijepe da svojim radovima sudjeluju na izložbama amaterskog stvaralaštva, da dođu na predavanja, da sudjeluju u raznim akcijama i slično.

Obradom ove teme ukazano je na specifičnosti pedagoško-animatorskog rada u Tiflološkom muzeju Jugoslavije, s obzirom na socijalno-kulturnu zadaću koju Muzej ima.

Prikaz Muzeja od Vinka Beka do danas očituje neizbježnu povezanost s odnosima u društvu koji se najizravnije odražavaju na Muzej, a njihova evolucija i u našem primjeru progresivnost donijeli su njegovoj potpunoj afirmaciji. U skladu s tim, pedagoško-animatorski rad se u Tiflološkom muzeju Jugoslavije s vremenom mijenja, da bi danas, kada su sve pretpostavke za njegovu uspješnost ispunjene, bio nezaobilazan faktor u sistemu educiranja i informiranja šire javnosti o problemu slijepih.

LITERATURA

1. Bek, V. **Slijepački muzej**, »Prijatelj slijepih i gluhoonijemih«, glasilo Društva »Sv. Vida«, Zagreb, 1896, god. VII, br. 1, str. 3-4.
2. Bek, V. **Zemaljski zavod za odgoj slijepice djece**, »Prijatelj slijepih i gluhoonijemih«, glasilo Društva »Sv. Vida«, Zagreb, 1895, god. III, br. 9 i 10, str. 133-136.
3. Đukić, S. **Saradnja škole sa muzejima**, Zavod za izdavanje udžbenika NR Srbije, Beograd, 1960.
4. Ibler, J. **Jubilarna izložba**, Zagreb, 1982.
5. **Izveštaji o radu**, Tiflološki muzej Jugoslavije, Zagreb, od 1953. do 1985.
6. **Izveštaji Zemaljskog zavoda za uzgoj slijepice djece**, Zagreb, od 1985. do 1913.
7. Katalozi izložbi Tiflološkog muzeja Jugoslavije.
8. Statut Tifloškog muzeja Jugoslavije.
9. Tonković, F. **Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji**, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, Zagreb, 1960.
10. Zemcova, M. **Slabovidni učenici**, Savez društava defektologa Jugoslavije, Beograd, 1975.

Abstract

Specific features of educational and public relations activities in the Yugoslav Typhological Museum

Zoran Vukelić

The Yugoslav Typhological Museum is a specific museum dealing with problems of the blind, their education, training and work. The museum

was founded in 1895 as part of the Institute for Blind Children. The founder, Vinko Bek, pioneer of the Yugoslav pedagogy for the blind, intended to point out and justify, through museum objects and exhibitions the necessity of education for the blind, and thus to provide funds for it as well. The museum was constituted in 1953 as an independent institution. At present its public activity is exercised mainly in three media: a permanent display, temporary exhibitions and panel discussions. The permanent display is specific as it is to be adapted both to the blind and all other visitors. A teacher-typhologist, skilled in communication with the blind, plays an important role in the installation of exhibitions. The exhibition space should enable free circulation, the objects have to be smaller in scale and stand free to enable touching. Unlike persons who see, the blind have to get to know the exhibition part by part, during several visits, as tactile perception demands greater psychological effort. Every exhibition has a catalog printed in standard letters and in Braille. All labels and texts of the display are written in both alphabets. During larger exhibitions of sculpture, the visitors can join groups of the blind who, inspired by the exhibition, are modeling in clay.

Izložba kao medijska učionica

Milan Taritaš

Muzej za umjetnost i obrt,
Zagreb

Primljeno: 12. 1. 1988.

Može li odgojno-obrazovni proces u tzv. muzejsku učionicu? Neku posebnost nećemo otkriti ako potvrdno odgovorimo na ovo pitanje. Međutim, valja to osmisliti mnogo složenije, jer izložba kao **medijska učionica** traži niz objašnjenja u našem suvremenom odnosu u odgoju i obrazovanju.

Reformirana škola ustanovila je raznovrsne pretpostavke, no ono o čemu je najmanje brinula svakako je ulazak u muzejsko-galerijske prostore da bi se polučili odgojni i obrazovni ciljevi. To je potvrdio i odnos nekih škola s pojedinih pokrajinskih područja koje su, recimo, ostale na verbalizmu i unatoč izložbi (najmanje) desetljeća **Hrvatski narodni preporod** u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu – nisu, dakle, uputile svoje učenike u najbogatiju medijsku učionicu s tom problematikom koja je ustanovljena u našem vremenu, sa suvremenim muzeološkim i pedagoškim kriterijima.

Slično se dogodilo i dijelu zagrebačkih škola u vezi s retrospektivnom izložbom izvanrednog zagrebačkog i hrvatskog pejzažista Ferde Kovačevića (1870-1927). Naime, Kovačevićovo je slikarstvo kao stvoreno da se iskorišti na veći odgojno-obrazovni područja (zavičajna nastava, likovni, hrvatski ili srpski jezik, priroda i društvo).

Baš na primjeru te izložbe želim pokazati kakve sve mogućnosti pruža jedna izložba za potrebe odgojno-obrazovnog procesa.

Krešimir Bezić u svojoj knjizi **Metodika nastave prirode i društva** (»Školska knjiga«, Zagreb, 1973) kaže: **Učenici treba da shvaćaju da je umjetnost u najširem smislu riječi društvena pojava te da spada u područje kulture, i uže, u područje duhovne kulture... Još je važnije od toga u nastavi da se kod učenika razvija potreba za korištenjem umjetničkih djela. Društvom riječima, htjeli bismo u svakom učeniku odgojiti potrošača (zar ne bi bilo mnogo ljepše reći uživatelja – op. M.T.) kulturnih vrijednosti...**

Da bismo upravo to polučili, potrebno je s učenicima doći na izložbu i tu iskoristiti medijsku učionicu slojevito koliko nam dopušta opus predočen u dvorani (odnosno dvoranama). Retrospektiva Ferde Kovačevića to je višestruko omogućavala. Stotinjak njegovih ulja, akvarela i crteža, većina vezana za motive Zagreba – omogućavala je da se metodički sustavno i vizualno impresivno obrade slijedeće teme u sklopu pojedinih nastavnih područja (da ne kažemo pojednostavljeno-predmeta). Priroda i društvo:

– **Zavičajna nastava:** a) zavičaj nekad – savski rukavci i vrbici, povodnji nadomak gradu, pašnjaci; urbanizam nasuprot prirodi.

Hrvatski ili srpski jezik:

- **Govorna kultura:** opisivanje motiva, pejzaž kao poticaj za maštanje i pripovijedanje;
- **Pismena kultura:** slikanje riječima na temelju motiva i boja; interpretacija umjetničkog djela;
- **Pojmovi iz književnosti:** motiv, tema, pejzaž, stvaralačko raspoloženje, impresija, pejzaž kao podloga dramskoj radnji.

Likovna kultura:

- **Likovni jezik:** oblik u stvarnosti i u izrazu, obrisna i strukturalna linija, boja (ton, zasićenost, spektral), miješanje boja, kontrast i harmonija boja, simbolika boja;
- **Pojmovi:** slikarske tehnike, iluzija prostora, pejzaž, motiv, tema, stil, impresionizam...

– **Likovno-tehnička sredstva:**

slikarska, crtačka;

– **Likovna djela:**

Pejzaž u Hrvatskoj – interpretacija.

Kako su ove natuknice vezane za nastavni plan i program osnovnih škola, a proširene ne odstupaju od programa likovne kulture u srednjim školama, jasno je da je retrospektivna izložba Ferde Kovačevića bila idealna medijska